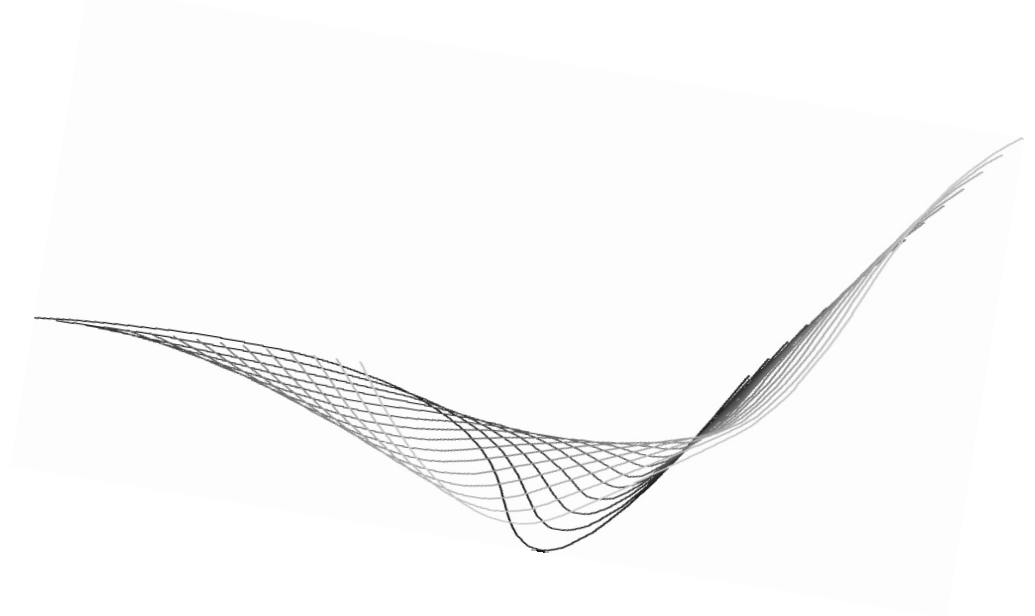

Orquestra
simfònica
del Vallès

Dossier Pedagògic OSV

TROMBOGERIA
(SABADELL, FEBRER 2010)

1. Presentació
2. El trombó
3. Christian Lindberg, el músic total
4. Helikon Wasp
5. Jean Sibelius
6. La Cinquena Simfonia
7. L'Orquestra Simfònica del Vallès
8. Propostes didàctiques
9. Recursos pedagògics

1 Presentació

En aquesta ocasió l'Orquestra Simfònica del Vallès presenta un programa integrat per una obertura sorpresa i dues obres de compositors nòrdics, un de suec i l'altre de finlandès. L'obertura és sorpresa¹ i per tant poca cosa en podem dir. Només us donarem un parell de pistes: és d'un autor alemany contemporani de Beethoven, molt admirat per Wagner, i l'òpera a la qual pertany es basa en una comèdia de William Shakespeare.

El gran protagonista del concert, més enllà de les obres, és el solista i director convidat, que són la mateixa persona: Christian Lindberg. Un personatge absolutament fascinant, que ho ha fet tot amb el seu instrument, el trombó, i que últimament també escriu música i dirigeix. Aquesta vegada Lindberg ens proposa un programa on, a banda de l'obertura, hi sonarà una peça seva on tocarà i dirigirà i també podem sentir la cinquena de les set simfonies que va escriure Jean Sibelius, un dels més grans compositors finlandesos de tota la història, i un músic molt estimat per Lindberg. Música nòrdica, que s'impregna del paisatge d'aquelles terres, en les mans d'un dels músics clàssics més complets i alhora eclèctic de l'actualitat.

2 El trombó

El trombó és un dels instruments de l'orquestra que menys ha modificat la seva forma durant la seva història. L'origen cal buscar-lo a l'Edat Mitjana en la família dels sacabutxos.

Pertany a la família dels aeròfons o instruments que es fan sonar bufant i s'agrupa amb els instruments de metall, al costat de les trompetes, les trompes i la tuba. El so es produeix per la vibració dels llavis de l'intèrpret que, mitjançant l'embocadura, comunica al seu instrument.

S'anomena popularment trombó de vares (o de colissa), que és el nom de la peça que permet l'allargament del tub en set posicions diferents i que substitueix altres mecanismes com els pistons.

¹ La inclusió d'una obertura sorpresa en el programa del concert, de la qual no se'n diu l'autor ni l'obra, és una de les novetats d'aquesta temporada de l'Orquestra Simfònica del Vallès.

Habitualment el que trobem en les orquestres és el trombó tenor i a vegades també hi col·labora el trombó baix.

Aquest instrument es feia servir molt en les esglésies, per interpretar música religiosa. Haendel va incloure el trombó en algun dels seus oratoris i Bach en algunes cantates. Gluck és el primer en utilitzar-lo en l'òpera, concretament a "Alceste" (1767). Mozart fa el mateix en títols com "Don Giovanni" o "La Flauta Màgica", i també en algunes obres religioses com ara el "Rèquiem". Haydn l'incorpora a l'oratori "La Creació" i Beethoven en algunes de les seves simfonies (5, 6 i 9). A partir del segle XIX, sobretot per l'impuls de compositors com Berlioz i Wagner, la seva presència a l'orquestra queda ja com a definitiva.

La llista d'obres per a trombó i orquestra no és tan llarga com la d'altres instruments de vent metall com la trompeta o la trompa però, tot i així, tenim exemples de compositors com Leopold Mozart, Nicolai Rimski-Kòrsakov, Nino Rota, Carlos Chávez o Salvador Brotons, entre d'altres.

En anglès, francès i italià es fa servir la mateixa paraula, trombone. En alemany es diu posaune, i els suecs –com Christian Lindberg– en diuen basun.

3 Christian Lindberg, el músic total

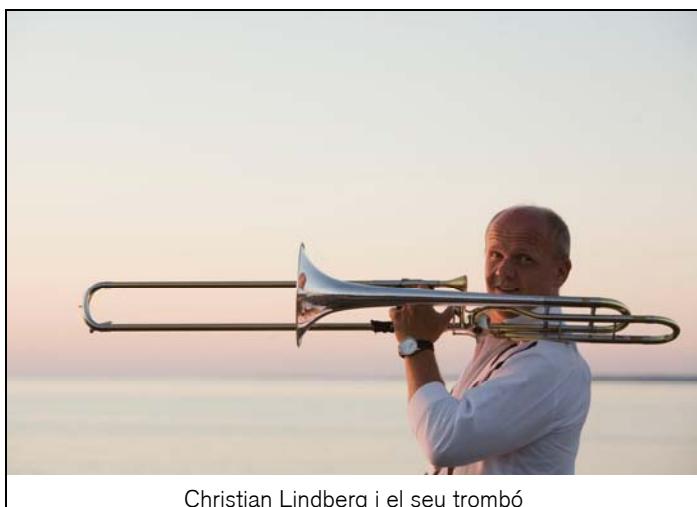
Christian Lindberg va néixer a Suècia l'any 1958. L'interès pel trombó no apareix fins als 17 anys, quan descobreix el trombonista de jazz Jack Teagarden.

Immediatament es matricula a la Reial Acadèmia de Música d'Estocolm i un parell d'anys després ja obté una plaça per l'Orquestra de l'Òpera Sueca d'Estocolm. Deixarà l'orquestra, però, un any després per dedicar-se a la carrera de solista. En aquest sentit, ha tocat al costat dels millors directors i les millors orquestres del món.

Lindberg és un personatge molt inquiet que ha recuperat obres del passat, n'ha adaptat d'altres al seu instrument i també, gràcies al seu entusiasme, ha estrenat moltes obres de compositors vius. En total unes 300, entre les quals 40 de pròpies.

El seu catàleg discogràfic es extensíssim. Ha enregistrat més de 70 discos en solitari, especialment pel seu segell suec BIS.

Christian Lindberg i el seu trombó

La seva carrera com a director va començar a partir de l'any 2000. Actualment, és director titular de l'Orquestra de Cambra Nòrdica i també de l'Ensemble Suec de Vents.

Ha rebut molts premis i ha estat el primer suec convidat per fer de solista amb l'Orquestra Filharmònica de Berlín i amb la Simfònica de Xicago, dues de les millors orquestres del món.

Estem davant d'una llegenda viva del trombó, que actua per primera vegada al costat de l'Orquestra Simfònica del Vallès.

Si entreu al seu MySpace, us trobareu amb aquesta declaració d'intencions: "Odio tot el que fa olor d'avorriment".

4 Helikon Wasp

A Christian Lindberg el veurem tocar i dirigir

Christian Lindberg confessa que la primera idea sobre aquesta composició li va venir l'any 2003, durant un viatge en avió. Havia acabat de fer un concert que no li havia deixat gaire bon gust de boca. Estava begut, havia pres vi i whisky hores abans, i li va venir al cap un tipus de música que de ben segur no hauria aparegut si hagués estat sobri: algunes de les actuacions del Festival de

Woodstock (com la de Jimmy Hendrix). Va anotar el títol i alguns esbossos. En principi l'obra hauria d'haver estat per a trombó i piano, però mai ho va ser, i amb el temps es va convertir en una partitura per a trombó i orquestra en el moment en que va rebre un encàrrec de l'Orquestra Filharmònica d'Hèlsinki.

Helikon Wasp és una mena d'heroi que no té conviccions morals ni religioses, i només fa cas del que la seva ment i la seva ànima li diuen que faci. A més, odia l'intel·lectualisme. El nom "Helikon" prové de la mitologia grega i era la muntanya on vivia Zeus. Però Helikon és també el nom de dos instruments diferents de l'antiga Grècia: un d'ells, de corda, apareixia en les obres tèoriques i també era el nom d'un instrument de metall, amb forma circular semblant a la tuba, que es tocava sovint quan hi havia una marxa.

És una obra on no només hi sentirem instruments sinó també veus: la de Lindberg i la dels músics de l'orquestra. Wasp en anglès vol dir vespa. En aquest cas Lindberg en fa un seguit de bromes musicals, en la part final de la composició. Així tenim que hi cita "El vol del borinot" de Nicolai Rimski-Kòrsakov, també un fragment de "L'hivern" de "Les 4 estacions" d'Antonio Vivaldi o la "Meditació" de l'òpera "Thaïs" de Jules Massenet.

La durada és d'uns 17 minuts, aproximadament.

5 Jean Sibelius

Jean Sibelius va néixer a Hämeenlinna el 8 de desembre de 1865. De fet el seu nom complet era Johann Julius Christian i quan es fa gran afrancesarà el nom pel de Jean. Va viure una infantesa sense gaires ensurts. No va ser un nen prodigi i de fet no es va dedicar en profunditat a la música fins que no va ser una mica més gran. L'entorn familiar, això sí, era musical. Els seus pares eren músics afeccionats. Són tres germans i tots tres estudiaran música.

Tot i néixer a Finlàndia, l'educació i la cultura que rep és sueca. Pel que fa als estudis es va matricular de dret però ho deixà per la música. Volia ser virtuós del violí, però deixà la carrera de solista per la de compositor quan s'adonà que mai podrà arribar a ser un geni de la interpretació. Va completar la seva formació a Alemanya i Àustria. Aquesta etapa a l'estranger li desperta l'interès per la música orquestral. Anteriorment, ja havia escrit algunes composicions de cambra com ara tríos i quartets, i també una sonata per a violí i piano.

Monument a Sibelius, a Finlàndia

Les primeres obres orquestrals del músic finlandès estan inspirades en el Kalèvala, un recull de contes, llegendes, relats èpics, cançons de treball i faules de Finlàndia. De fet Kalèvala vol dir "país dels herois" i és el nom mític que tenia Finlàndia. La primera simfonia (1899) és la primera composició important escrita sense programa o argument literari o històric. Després en vindrien sis més i també uns quants poemes simfònics i altres peces orquestrals. De fet, tot i deixar escrites obres per a gèneres i formacions diverses, és en la composició d'obres per a orquestra on més va destacar el compositor finlandès.

Del caràcter de Sibelius en destaca la seva tímidesa i que era un home reservat però a la vegada generós i sensible. Tenia, a més, un aire distret. També es diu que tenia encant i carisma. Això ho denota l'admiració que encara provoca la seva figura i obra entre els seus compatriotes. És un cas gens habitual de compositor ja que va ser lloat, honorat, interpretat i enregistrat en vida, sobretot al seu país però també en altres indrets com Alemanya o el Regne Unit. De fet Sibelius és el nom d'un dels programes informàtics més utilitzats per compondre i transcriure música.

Els últims anys de la seva vida, des del 1929 fins al 1957, Sibelius ja no escriurà cap altra composició important. Un silenci produït segurament perquè es va sentir sobrepassat per altres compositors de la seva època dels quals no entenia el seu llenguatge musical.

OBRES MÉS DESTACADES:

Kullervo (simfonia per a soprano, baríton, cor i orquestra)
Suite Karelia (per a orquestra)
Vals trist (per a orquestra)
Concert per a violí
Música incidental per a "Pelléas i Mélisande"
Quartet de corda "Veus íntimes"
7 simfonies, de les quals en destaquen especialment la Segona i la Cinquena.
Poemes simfònics²: Finlàndia, En Saga, El cigne de Tuonela, Tapiola, etc.

També va escriure música de cambra i vocal, obres per a piano i moltes cançons per a cor.

6 La Cinquena Simfonia

L'origen d'aquesta simfonia de Sibelius cal buscar-lo en els actes de celebració del seu 50è aniversari. Tot i que va començar a treballar-hi l'any 1912, l'estrena no es va fer fins l'any 1915. Però el compositor no en quedà gens satisfet i la va refer un parell de vegades. La versió que avui coneixem, que és la que sentirem en el concert, data del 1919. Un dels canvis més importants és la fusió dels dos primers moviments en un de sol. Aquesta és, juntament amb la Segona, la Simfonia més popular i alhora més accessible de Sibelius.

Jean Sibelius

Per interpretar-la calen dues flutes, dos clarinets, dos fagots, dos oboès, quatre trompes, tres trombons, tres trompetes, timbales i la secció dels instruments de corda.

L'estructura de l'obra és en tres moviments, el primer dels quals és el més llarg (13') i a la vegada el més original. El podríem dividir en dues parts, una primera més estàtica, com introductòria, amb el protagonisme dels instruments de vent fusta. A la meitat del moviment hi ha un canvi, la música es torna més àgil, dinàmica i contrastant. S'acaba de manera grandiloqüent.

El segon moviment (8') s'estructura en forma de tema amb variacions, a partir d'una melodia senzilla, que va canviant de caràcter a mida que avança la música.

L'obra s'acaba amb el tercer moviment (9') que comença per un tema molt ràpid introduït pels instruments de corda, al qual s'hi sobreposa un segon tema més solemne, que fan els instruments de metall, que modifica el caràcter de la música a partir d'aquell moment. Els dos temes s'aniran combinant, amb més presència del segon especialment a la part final gràcies al metall. Sis acords secs d'aquests ens marcaran el final de l'obra.

² Composició basada en un argument literari o històric.

7 L'Orquestra Simfònica del Vallès

L'Orquestra Simfònica del Vallès (OSV) va néixer l'any 1987 per iniciativa de l'Associació d'Amics de l'Òpera de Sabadell. És l'única orquestra simfònica de l'Estat on els músics i treballadors que la formen són alhora els propietaris. L'OSV és, doncs, una orquestra diferent, que viu del seu públic i dels seus concerts. Cada any participa en un centenar d'actuacions, en format simfònic (amb temporades estables a Sabadell i al Palau de la Música Catalana) o bé col·laborant en les òperes i sarsueles que organitzen els Amics de l'Òpera de Sabadell. El seu director titular és, des d'aquesta temporada, el valencià Ruben Gimeno.

8 Propostes didàctiques

Aquí teniu una sèrie de continguts que es poden treballar amb els alumnes:

- Identificació de l'orquestra i les seves diverses seccions.
- Aprofundir en l'estudi de la família dels instruments de vent metall.
- Rituals d'un concert: afinació, salutacions, director-solista, públic.
- Distingir entre els sons de la trompeta, trombó, trompa i tuba.
- Estudi geogràfic i cultural dels països del nord d'Europa.
- Quins altres compositors nòrdics coneixem? Com és la seva música?
- Fer una llista d'altres compositors del segle XX que van fer simfonies.
- Elaborar una llista de músics que combinen el seu instrument amb la direcció.
- Sentir les dues versions de la Cinquena Simfonia de Sibelius, amb l'enllaç al Spotify.
- Sibelius va viure més de 90 anys. Fer un estudi de fets històrics importants que van produir-se durant la seva llarga vida.
- Busqueu altres compositors que superessin els 80 anys.
- Què té l'ensenyament musical a Finlàndia per que surtin tants músics i tan bons?

9 Recursos pedagògics

Web de Christian Lindberg

<http://www.tarrodi.se/cl/>

Christian Lindberg al MySpace

<http://www.myspace.com/christianlindbergforreal>

Vídeo de com es fa un trombó

<http://www.youtube.com/watch?v=Y25aG3e4Oxo>

Associació Internacional de trombonistes

<http://www.trombone.net/>

Partitura completa de la Simfonia núm. 5 de Sibelius

[http://imslp.info/files/imglnks/usimg/4/42/IMSLP15922-Sibelius -
Symphony No.5 Op.82 orch. score .pdf](http://imslp.info/files/imglnks/usimg/4/42/IMSLP15922-Sibelius-_Symphony_No.5_Op.82_orch._score_.pdf)

Societat Sibelius de Finlàndia

<http://www2.siba.fi/sibeliusociety/>

Museu Sibelius de Finlàndia

http://web.abo.fi/fak/hf/musik/index_eng.php

Llistat de composicions de Jean Sibelius

http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_compositions_by_Jean_Sibelius

Blog de Sibelius en castellà

<http://sibeliusencastellano.blogspot.com/>

Accés lliure a Spotify per sentir les obres del concert i altres

<http://www.spotify.com/es/products/free/>

Gravació de la Simfonia núm. 5 de Sibelius (versions de 1915 i 1919) al Spotify

<http://open.spotify.com/album/OIEBVASnbQHpWpK077nbu9>

'Helikon Wasp' de Christian Lindberg al Spotify

<http://open.spotify.com/track/4OLhhiMEsGZ8zpzJNT00BH>

Vídeo amb fragments d'una interpretació de l'obra 'Helikon Wasp'

<http://www.tarrodi.se/cl/video.asp?spelare=1&nr=209>

Redacció: Pere Andreu Jariod

www.osvalles.com

Narcís Giralt, 40 · 08202 Sabadell
Tel. 93 727 03 00 · Fax 93 727 22 28 · osv@osvalles.com